

AUGUSTINUSGA, Augustinitsjerke

Dorp

Augustinusga, in het Fries Stynsgea, is ontstaan in de middeleeuwen, nabij de splitsing van de weg van Buitenpost naar Surhuizum en Drachten.

Het dorp was tot 1827 de hoofdplaats van de grietenij Achtkarspelen, die oorspronkelijk bestond uit: Augustinusga, Twijzel, Surhuizum, Drogeham, Lutjepost, De Kooten, Buitenpost en Kortwoude.

Op het Abrahamsplein voor de kerk herinnert hier nog een oude wapenstein aan, afkomstig uit het voormalige rechthuis aldaar. Toen Buitenpost de nieuwe zetel van de grietenij werd, zal het gebouw een dorpskerk zijn geworden. Na afbraak hiervan kreeg de kerk dus zijn nieuwe huidige plek.

De tekst erop is als volgt:

Aen Gods zegen: ist al gelegen, door gunst van heeren kan de cans verkeerren.

Bij het dorp lagen drie belangrijke states waarvan de bewoners veel sporen in de kerk hebben nagelaten, namelijk Siccama, Gaykema en Jensma.

Algemeen

De kerk is vermoedelijk door de Cisterciënser monniken uit het klooster Jeruzalem te Gerkesklooster gesticht en vernoemd naar kerkvader Augustinus (354-430).

De kerk is nog steeds in gebruik door de Protestantse Gemeente van Augustinusga, welke in 2010 ontstond na de fusie van Hervormd en Gereformeerd Augustinusga. Elke zondagochtend is er een kerkdienst in deze 'Augustinitsjerke'.

Exterieur

Op het ruime en hoge kerkhof gelegen, steekt de kerk van Augustinusga ver boven de omgeving uit. Het is duidelijk waarneembaar dat het schip later is aangebouwd, want de **daknok** zit precies voor het **oostelijke galmgat**.

Dit vermoedelijk 15de-eeuwse, in gotische stijl gebouwde schip bezit spitsboogvensters en steunberen. Ook de oostelijke koorwand, die de kerk recht afsluit, is voorzien van een spitsboogvenster, geflankeerd door twee blindnissen, in de top van deze gevel zijn eveneens blindnissen, een grote geflankeerd door twee kleinere, aangebracht.

De rechtgesloten koormuur is ook een aanwijzing voor bouw door de Cisterciënser monniken, waarvan bekend is dat zij hiervoor de voorkeur gaven.

Dit en de plattegrond van de kerk duiden op de verwantschap met Oostgroningen en Westfalen, waarmee Achtkarspelen het Bisdom Munster vormde. In de noordmuur van de kerk treft men een gedichte ingang, omlijst door profielsteen, aan.

Bij de entree ligt nog de oude altaarsteen uit de roomse tijd, waarop nog enigszins één van de vijf kruisjes te zien is.

Toren

De toren vormt het oudste gedeelte van de kerk, hij dateert uit de 13de eeuw en bezat oorspronkelijk een zadeldak, dat in 1895 werd vervangen door de huidige spits. De toren bezit twee vlakke geledingen, de bovenste aan vier zijden voorzien van rondbogige galmgaten.

In de toren staat in een houten kabinet nog een torenuurwerk uit 1906, gemaakt door de bekende Duitse firma J.F. Weule. Het werd geleverd door de firma G. de Looze uit Leeuwarden/Amersfoort, maar is helaas buiten gebruikt geraakt door een inmiddels verouderd elektrisch uurwerk.

Klok

In de toren hangt een grote klok, die in 1617 door de bekende klokkengieter Hans Falck van Neurenberg te Leeuwarden werd vervaardigd. Naast de datum en signatuur draagt deze ook de wapens en namen van personen, die de totstandkoming hebben bevorderd, n.l.: Lieuwe van Voordt, Wolterus Doetinchem (predikant), Meint Pieters (kerkvoogd), Jonker Aulus van Harckema, Focco van Jensma, Jonker Andreas van Hiddema en Allert Luithiens (ontvanger kerkvoogd).

In de 2^e wereldoorlog is de klok door de Duitsers gevorderd, maar kwam nadien beschadigd terug. In 1951 werd de klok door Van Bergen uit Heiligerlee gerestaureerd en voorzien van een nieuwe Friese tekst en het kerkzegel van Augustinusga. Hierbij is vermoedelijk de naam en wapen van predikant Doetinchem verloren gegaan.

1950 Ik hie skuorderij, myn stim wie wei

1951 troch stipe fan e boargerij, bin ik getten op e nij

Het kerkzegel bevat een brandend hart en de tekst:

'Hoe branden mijn genegenheem'

Interieur

We betreden de kerk door de ingang aan de zuidwest kant en wat ons dan eerst opvalt zijn de zware kruisribgewelven. Thans grotendeels gewit, waren zij oorspronkelijk met schilderijen gedecoreerd;

bij de restauratie van 1954-1957 zijn fragmenten tevoorschijn gekomen, twee engelenkopjes en een deel van een **Christoffelfiguur**.

Achter het orgel is nog een fresco te zien, met daarop diverse bouw-attributen, zoals een zaag, bijl en een winkelhaak.

De ribben van de gewelven komen neer op eenvoudige T-vormige kraagstenen.

In 1994 is de kerk opnieuw gerestaureerd, omdat vooral het stucwerk alweer grote scheuren vertoonde.

Bijzonder is ook de ruimte in de houten kap met nog veel eeuwenoude balken. Hier levert de bovenkant van de kruisribben een uniek gezicht op.

In het koorgedeelte is een mooie piscina te zien, waarbij de waterafvoer nog te zien is.

Meubilair

Bij de bovengenoemde restauratie is het 17de eeuwse oophek verdwenen, werd de preekstoel verplaatst van de zuidkant naar de noordkant. Tevens verdween het klankbord en zijn de banken vervangen door stoelen. Slechts één bank uit het oude interieur wordt nog bewaard in de toren.

De 17de eeuwse preekstoelkuip, met omrankte getorste kolommen en met de familiewapens Harckema-Coyters versierd, draagt een koperen lessenaar uit 1778.

Deze bevat het Haersma wapen en zal vermoedelijk geschonken zijn door Eelco van Haersma (1718-1793), secretaris van Achtkarspelen. Hij is later ook begraven in deze kerk.

Tegenover de preekstoel staat een herenbank van ca. 1650 met in de rug gesneden en geschilderde alliantiewapens van de families Harckema-Coyters en Haersma-Scheltinga.

Deze bank zal dan zijn geschonken door de ongehuwde Aulus van Harckema (1585-1652), wiens ouders Harckema-Coyters waren. De andere schenkers waren Aulus van Haersma (1612-1669) en zijn vrouw Cahtarina van Scheltinga. Hij was een 'oomzegger' van eerdergenoemde Aulus.

Twee overhuifde banken uit de 18e eeuw met een houten vaas erop, zijn voor de koster en domineesgezin. Ze staan nu tegen de wand onder het orgel, maar één stond eerder tegenover de preekstoel.

Drie 17de eeuwse koperen kaarsenkronen en een aantal kleinere kandelaars verlichten het gebouw. Verder is er nog divers zilverwerk, zoals een avondmaalsbeker uit 1683 met de de wapens

Grovestins-Burmania. Deze zal geschonken zijn door Edzart Sirtema van Grovestins (1655-1729), nadat zijn vrouw Orsel van Burmania datzelfde jaar was overleden en bijgezet in de kerk. Dat gebruik werd herhaald in 1742, want in dat jaar kreeg de kerk een doopbekken van Orsel Gesina van Grovestins die in juni 1742 was overleden.

Grafzerken

In het koor liggen zo'n vijftien 17de en 18de eeuwse grafstenen van bekende namen uit dit dorp, zoals Haersma, Voordt, Harckema, Grovestins en Glinstra.

De mooiste is wellicht die van luitenant-kolonel Feye van Burmania, die in 1679 overleed.

Orgel

Het orgel werd in 1883 gebouwd door de Fa. Leichel in Düsseldorf, met de volgende dispositie:

HOOFDWERK:	BOVENWERK:
Trompet 8 vt	Roerfluit 4 vt
Mixtuur 2 vt, 3 vt	Gedackt 8 vt
Octaaf 2 vt	Prestant 4 vt
Quint 22/3vt	Viola di gamba 8 vt
Octaaf 4 vt	
Holpijp 8 vt	Manuaal Coppel
Bourdon 16 vt	Tremulant
Prestant 8 vt	Aangehangen pedaal

Juub Bosmans, 1984; Bijgewerkt door André A. Buwalda, sept 2022

Literatuur:

- Voorlopige lijst der Nederlandsche Monumenten van geschiedenis en kunst, Deel IX (Friesland), 's-Gravenhage 1930.
- R. Steensma, Langs de Oude Friese Kerken, Baarn z.jr.
- Graftschriften tussen Vlie en Lauwers, Achtkarspelen, Leeuwarden 1950.

8 oktober 2022

André Buwalda